

GLOBALITZACIÓ I IMMIGRACIÓ

Oskar Arriaga

20/09/2007

www.revistapueblos.org

Els fluxos migratoris són tan antics com la humanitat. Des dels grecs, que traslladaven una part dels seus excedents demogràfics cap a les colònies del mar Negre o del Mediterrani, passant pel tràfic d'esclaus sobre el que es va sustentar bona part de l'acumulació primària de capital de les metròpolis colonials, o per les polítiques de "governar és poblar" que van caracteritzar a Argentina (1) i altres països llatinoamericans, fins arribar als prop de 200 milions de migrants actuals dels que donen compte les dades de la ONU (2). Si bé és cert que en la petjada dels camins recorreguts per les persones migrants és possible reconstruir bona part de la història dels esdeveniments socioeconòmics més importants (guerres, crisis econòmiques, repressions socials i polítiques, ascens i declivi econòmic d'àrees o regions...), el que es proposa en aquestes notes és fer una visió més sistemàtica, més estructural, orientada a entendre els fluxos migratoris dins del que podríem denominar les relacions de poder a nivell internacional que defineixen el tipus d'economia-món.

A l'Europa moderna es pot parlar de tres grans moments migratoris. En el primer, que va des de mitjans del segle XIX fins al primer terç del segle XX, els fluxos migratoris es relacionaven amb l'expansió de l'imperialisme i el capitalisme colonial. El model migrant estava caracteritzat pel tràfic d'esclaus, les colonitzacions i els assentaments sota l'atractiu del nou continent com una espècie de paradís de progrés individual. La depressió generalitzada de 1929 va clausurar aquest cicle, degut al canvi de les "polítiques d'acceptació" per part dels Estats Units (restrictives) i l'estrangulament de les economies llatinoamericanes.

El segon s'estén des de la postguerra fins la primera gran crisi del petroli dels anys 70, vinculat al que es va anomenar la nova divisió internacional del treball, és a dir, a la reformulació d'economia-món que substitueix el colonialisme polític pel de la dependència econòmica com a articulació Nord-Sud. Aquí els fenòmens migratoris tendeixen a fer-se més complexos, amb fluxos intrarregionals (com a Amèrica Llatina) i amb tendència a revertir el sentit de desplaçament de les persones (des de les antigues colònies a les seves ex metròpolis).

El tercer moment migratori que va construïnt-se des dels 70 fins el present es correspon amb l'emergència d'un nou model internacional, que a grans trets denominem globalització, i sobre ell pretenc fer algunes reflexions.

Globalització i fluxos migratoris

Si al principi dèiem que el desplaçament de persones no és nou, tampoc ho és el procés de creixent interconnexió entre economies i societats a nivell internacional. Però, és pràcticament en les últimes dues o tres dècades quan hem començat a parlar de "globalització". Per tant, del que es tracta és de visualitzar el salt qualitatiu, el moment en el que l'acumulació de fenòmens d'interconnexió produeix una transformació significativa

de l'ordre internacional.

Per això és útil l'esquema d'anàlisi que introdueix Castells (3), quan diu que la globalització en curs obliga a que el món deixi de ser concebut com "un espai de llocs" per passar a ser "un espai de fluxos". Això és, que per comprendre aquest nou espai-món, és necessari atendre amb prioritat als fluxos, als "circulants" entre llocs, als "circulants" com un tot articulat. I els fluxos més representatius d'aquest nou escenari vindrien a ser els vinculats a capital, persones, informació i tecnologies.

Crec que la idea aporta elements interessants de reflexió, però perquè aportin llum sobre les qüestions migratòries s'hauria de repescar-la des d'una altra concepció de la globalització en curs, una que denoti el caràcter de fase superior i triomfant del neoliberalisme com a ideologia del capitalisme salvatge, "hegemonitzat" per les fraccions concentrades del capital (especialment el financer) i les grans transnacionals, i que ha forçat també la reconversió dels Estats, tan del Nord (desmantellament de l'Estat social, gir cap a models autoritaris) com del Sud (garants dels beneficis del gran capital, dic de contenció de les resistències socials, etc.). Una concepció que a més sigui capaç de recollir les pròpies transformacions del "sistema-món" en els últims anys, ja que hi ha hagut un nou salt qualitatiu, sobretot degut a l'aprofundiment de les polítiques bel·licistes i unilaterals d'EUA a partir (però no per) l'11-S. En aquesta línia considero més apropiat el que Ramón Fernández Durán ve a denominar l'estadi de Guerra Global Permanent (4), que implica, entre altres coses, que als "fluxos" anteriors s'hi hauria d'agregar almenys el flux "energètic", si així podem anomenar als conflictes cada cop més violents entre potències i grups de poder per controlar les fonts energètiques del planeta i que, de passada, han contribuït a augmentar l'últim flux a considerar, el d'armes i exèrcits ("regulars" o mercenaris quasi clandestins (5)).

Allò interessant de mirar el procés de globalització a través de "els fluxos" que l'estructuren és que es poden obtenir ràpidament dues conclusions. La primera, que en el tractament d'aquests fluxos hi han dibuixades les relacions de poder des de les que "s'ordena" el "sistema-món" que defineix la fase històrica actual del procés de globalització:

- Liberalització del capital.
- Manipulació de la informació a una escala no coneguda fins ara, a través de la doble pinça de concentració de mitjans (privats) i la complexitat que ha adquirit la gestió de la informació actual.
- Desenvolupament descontrolat de tecnologies orientades a la competitivitat, a la maximització de beneficis, que destrueixen llocs de treball i/o deshumanitzen el treball per les immenses majories del planeta.
- Control violent de reserves (Iraq, Nigèria...) juntament a xantatges variis (Putin amb el gas siberià...).
- "Legitimació i impunitat" del flux bèl·lic a través de les doctrines de seguretat i guerra contra el terrorisme.
- Necessitat de "gestionar els fluxos" migratoris sota el discurs de "governabilitat" dels Estats o del dret dels ciutadans d'un país (els del Nord, clar), control de fronteres..., discurs curiosament no aplicat pels altres fluxos, tot i l'impacte infinitament major que

comporten.

Per tant, el “tractament” que el sistema global dóna als fluxos que defineixen la seva naturalesa revela les relacions de poder, injustes, regressives, violentes i profundament agressives amb els pobles i el planeta mateix, d'aquest model de globalització.

La segona és que si els fluxos immigratoris són consubstancials al model de globalització en curs, no es pot revertir la seva lògica sense qüestionar radicalment el model de globalització. Però és que, a més, al ser estructural tampoc es pot aturar sense canviar el sistema en el que està inscrita.

Nou model d'immigració

Aquests 200 milions de migrants dels que parla la ONU es reparteixen entre migrants “Sud-Sud” (o més pròpiament, fluxos dins de la perifèria del sistema mundial), “Sud-Nord” (perifèria-centre) i un component menor “Nord-Nord”. En les dues primeres modalitats és fàcil advertir la veritable catàstrofe social, econòmica i mediambiental que la globalització està produint: rere les migracions “Sud-Sud” s'hi amaguen els grans conflictes armats i les catàstrofes mediambientals (induïts d'una forma més o menys directa pels interessos i les activitats del Nord), que mouen mares humanes en forma de desplaçament forçat (6).

I està clar que el flux “Sud-Nord” està motivat pels enormes desequilibris globals de tot tipus induïts i/o exacerbats pel sistema-món de la “guerra global permanent” (7), fent que els anomenats “factors d'expulsió” siguin de tal magnitud que les persones prefereixin afrontar -per exemple- una mort bastant probable en l'oceà abans que mantenir-se en els seus llocs d'origen.

Aleshores s'ha de reconèixer que el fenomen migratori s'ha convertit en estructural, factor sistèmic del món globalitzat, i que a més és complex, global i integral (8). Per tant, en un context com aquest el que a vegades resulta sorprenent (o paorós) és la facilitat amb la que es colen les concepcions simplistes que sense reconèixer-se a sí mateixes com a xenòfobes, han generat un espai d'opinió pública contra la immigració incentivant els pitjors instints socials, aquells que parlen “d'invasió”, “descontrol social”, “seguretat amenaçada”, “cultura (occidental i cristiana, per suposat) assetjada”, etc.

Però també, des d'una altra vorera, entre humanista i progressista, es busquen arguments com la quantitat d'immigrants que es requereixen per equilibrar l'estructura poblacional espanyola (9) (segons diverses fonts, entre 250.000 i 700.000 per any), els beneficis econòmics que produeix la immigració, la contribució a la creació de feina...

Ambdues concepcions, són en la meua opinió, negatives i inapropiades. La primera, per raons òbvies. La segona, perquè en nom d'un fals progressisme humanista, acaba sent amb prou feines un oportunisme social, amb molt de risc de que els arguments es desplomin davant qualsevol canvi de tendències econòmiques o demogràfiques. Però el més criticable és que, en tot cas, sempre són raons construïdes des de l'interès i les necessitats del Nord i del poder: quants migrants per sostenir el creixement de les economies del Nord, a quants en podem admetre sense que s'alterin les nostres plàcides vides de consum desafortat, etc.

La meua proposta reflexiva és simplement utilitzar el sentit comú, desenvolupant les conclusions que fàcilment es deriven de l'anàlisi fet abans, entre les que crec convenient

destacar:

- Si els fluxos migratoris són estructurals, consubstancials als desequilibris del sistema global, el que no pot permetre's és que els impulsors i beneficiaris d'aquests desequilibris "regulin" els fluxos induïts, doncs si ho fan, faran una regulació funcional al manteniment i aprofundiment del model global actual, desigual i injust. La governabilitat, la necessitat de preservar les fronteres... són fal·làcies que el sistema desmenteix d'immediat quan es resisteix, per exemple, a qualsevol control social del capital, fins i tot d'aquells capitals clarament especulatius i parasitàris.

- Les lleis d'estrangeria no poden aturar un fenomen que, repeteixo, és estructural. També ho demostra l'experiència espanyola. No importa com s'endureixi la legislació repressiva (fins arribar a cossos jurídics que violenten clarament els drets universals), la immigració segueix produint-se.

Quin paper hi juguen aleshores aquest tipus de lleis? Bàsicament dos: establir un curs "legal" per la captació de treballadors d'acord a les necessitats del mercat laboral del país receptor i conformar un ampli contingent de mà d'obra "sense drets" (els anomenats "sense papers") sobre el qual s'experimenten i desenvolupen les pitjors formes de precarització de la feina. La fórmula sembla ser que tot el capital que pugui moure's sense restriccions (en la seva forma més pura, l'especulatiu) es desplaci cap als territoris o economies en les que maximitza els seus beneficis, fonamentalment per l'existència d'una població treballadora sense drets ni protecció social. Aquelles fraccions de capital que per diferents raons econòmiques tenen una certa fixació territorial, construeixen el circuit al revés: importen la precarietat en els seus territoris d'operació (10).

Per tant, i a mode de conclusió, podem dir que els fluxos migratoris als que assistim no són sinó una manifestació estructural dels desequilibris que indueix l'actual model de globalització. Aquesta asseveració planteja una qüestió de fons pel moviment social vinculat a Drets Humans i immigració: no es pot avançar significativament en una pràctica efectiva de solidaritat amb el Sud exclòs, amb les pròpies persones immigrants, si no es qüestiona radical i contundentment la globalització en curs. D'aquí que sigui necessari vincular aquestes lluites amb les que es desenvolupen per la construcció de noves formes de ciutadania, per l'abolició sense condicions del Deute Extern que el Nord reclama al Sud, per acorralar el poder impune de les transnacionals, per frenar les guerres, per defensar el planeta. Al final, són les mateixes lluites, totes per aquest altre món que a més de possible ja és urgent i necessari.

Notes:

[1] ALBERDI, Juan Bautista (1853): Bases y puntos de partida para la organización política de la República Argentina.

[2] Comisión Mundial sobre las Migraciones (2005): "Migración en un mundo interconectado", Nova York.

[3] CASTELLS, Manuel (1996): The rise of the Network Society, Oxford, Blackbell Publishers.

[4] FERNÁNDEZ DURÁN, Ramón (2003): Capitalismo financiero global y guerra permanente, Barcelona, Virus Editorial.

[5] Per exemple, els mercenaris de "l'empresa" Blackwater són capaços de mobilitzar quasi a l'instant a 20.000 homes equipats amb els armaments més sofisticats. Actuen a Iraq. Veure: MONGE, Yolanda (21 de maig): "La guardia pretoriana de Bush", diari El País, 2007.

[6] El conflicte dels Balcans, els de l'Àfrica oblidada, Iraq i una llarga llista més.

[7] Segons els informes del propi Banc Mundial, si al 1960 el PIB dels 20 països més rics era 18 vegades el dels 20 més pobres, al 1995 aquesta relació havia passat a ser de 52 vegades. I als últims anys s'ha tornat a incrementar el desequilibri.

[8] DE LUCAS, Javier (2003): "Inmigración y globalización. Acerca de los presupuestos de una política de inmigración", Universidad de la Rioja, REDUR, nº 1.

[9] SANDELL, Richard (30 de maig): "La población española: ¿cuántos más, mejor? Formas de prever el futuro", ARI nº 58, 2005. També informes de la ONU, estudis de la Caixa de Catalunya, etc.

[10] Veure per exemple: "Inmigración, desarrollo y subconsumo", de Alfonso Galindo Lucas, a: www.eumed.net